

2023

Colofon

Beheervisie Landfort

Samenstelling

Geldersch Landschap & Kasteelen

Gezien door Beheer Advies Commissie in januari 2023.

Vastgesteld door Leo Cleiren, regiohoofd Gelderland-Oost, op 23 februari 2023

Goedgekeurd door Peter van den Tweel, directeur-bestuurder, op 28 februari 2023.

Foto voorkant: Nico Kloek

Beheervisie **Landfort**

Geldersch Landschap & Kasteelen

2023

Inhoudsopgave

1	Inleiding	6
2	Kenschets	7
3	De waarden van het terrein	8
3.1	Landschap	8
3.2	Natuurwaarden	8
3.2.1	Abiotische waarden	8
3.2.2	Biotische waarden	13
3.3	Cultuurhistorische waarden	15
3.3.1	Archeologische waarden	16
3.3.2	Historisch-geografische waarden	16
3.3.3	Cultuurhistorische elementen	16
3.3.4	Landschaps- en tuinarchitectonische waarden	17
3.3.5	Bouwkundige waarden	18
3.3.6	Interieur en collectie	19
3.3.7	Immaterieel erfgoed	19
3.4	Samenvatting	19
4	Gebruik van het terrein	21
4.1	Beheer tot nu toe	21
4.2	Recreatie	22
4.3	Bosbouw en landbouw	23
5	Randvoorwaarden	24
6	Visie	26
6.1	Afweging	26
6.2	Doelstelling	27
6.3	Streefbeelden voor het beheer	28
7	Vervolgstappen	29
8	Literatuur	30

1 Inleiding

De voorliggende beheervisie beschrijft de visie van Geldersch Landschap & Kasteelen (hierna GLK) voor het terrein Landfort. De beheervisie geeft weer welk beheer GLK in de komende jaren op hoofdlijnen zal voeren om de gestelde doelen te realiseren. Deze beheervisie is een vernieuwing van de beheervisie uit 1982, die gedeeltelijk is herzien in 2017.

Om te komen tot deze visie en bijbehorende doelen heeft GLK de verschillende waarden in het terrein zorgvuldig afgewogen. Er is rekening gehouden met de statutaire doelstellingen, de strategische doelen uit de Meerjarenvizie 2016-2025¹, met vigerende thematische beleidsnota's van GLK zelf en met relevant vigerend beleid van overheden.

De beheervisie vormt de basis voor het beheer van een terrein en heeft in principe een onbeperkte looptijd. In de kwaliteitscyclus terreinbeheer van GLK is het opstellen van een beheervisie de eerste stap. Het beheer gebeurt aan de hand van een meerjarige beheermaatregelenplanning. Door middel van monitoring en evaluatie worden ontwikkelingen in het terrein gevolgd en kan er desgewenst bijgestuurd worden in het beheer. Indien daar noodzaak toe is kunnen ook de doelstellingen zoals beschreven in deze visie worden aangepast. Deze visie vormt ook de basis voor externe belangenbehartiging voor Landfort.

Leeswijzer

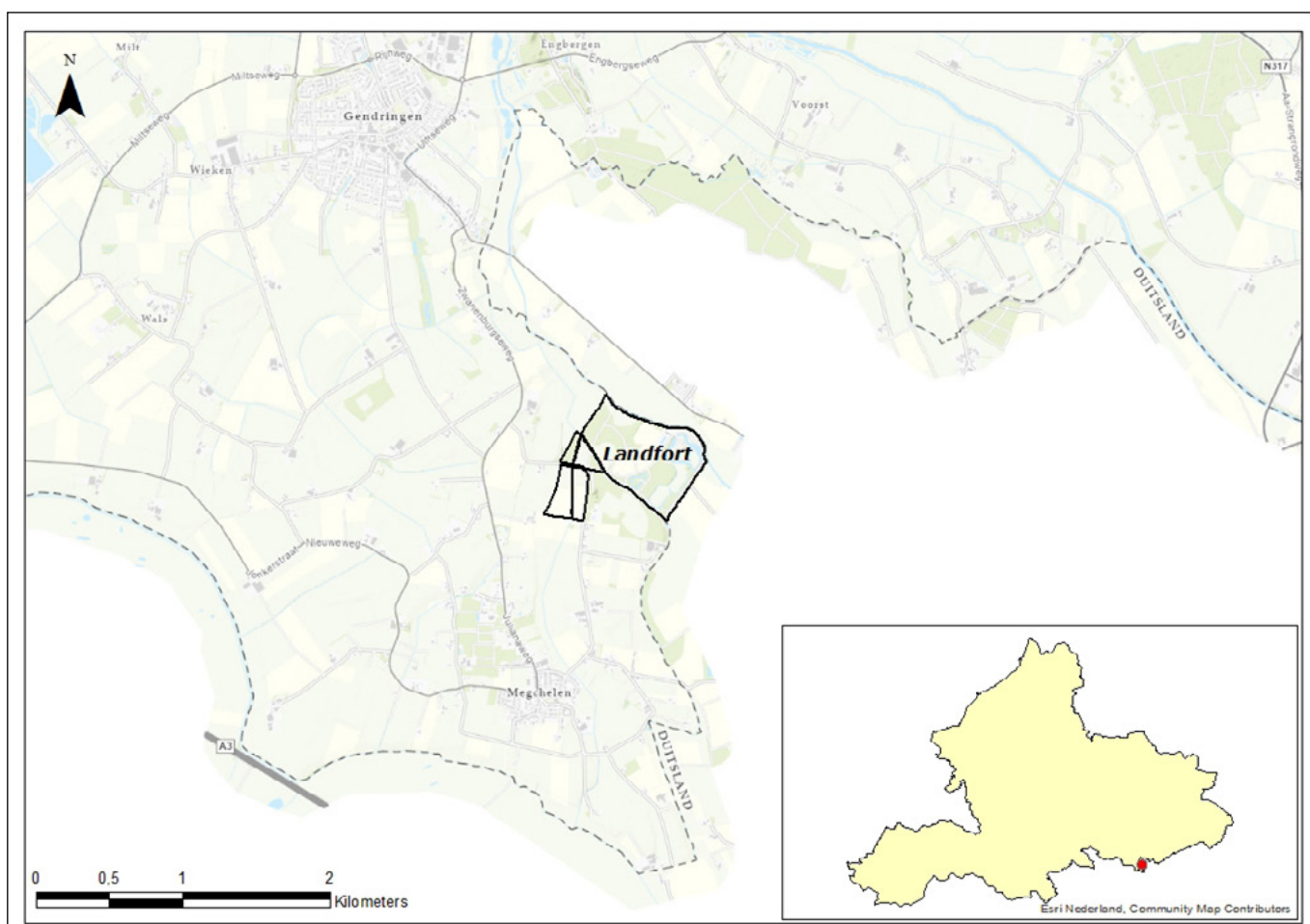
Hoofdstuk 2 geeft een korte beschrijving van het terrein. In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste waarden van Landfort beschreven. In hoofdstuk 4 komt het gebruik van het terrein aan bod. Aan de hand van deze gegevens en de randvoorwaarden uit hoofdstuk 5 worden in hoofdstuk 6 de kansen en bedreigingen, de doelstelling en de streefbeelden voor het beheer beschreven. Dit wordt in hoofdstuk 7 nader uitgewerkt in beheer op hoofdlijnen en eventuele specifieke projecten die ervoor nodig zijn om de visie te realiseren.

1 (Geldersch Landschap & Kasteelen, 2016)

2 Kenschets

Landfort ligt in het zuidoosten van de Liemers, in de gemeente Oude IJsselstreek (Figuur 1). De dichtstbijzijnde plaatsen zijn Megchelen en Anholt (Dld). De noordoostgrens van het landgoed wordt gevormd door de Oude IJssel, die tegelijk de grens met Duitsland vormt. De zuidoostgrens van het landgoed valt ook samen met de landsgrens. Het landgoed beslaat ongeveer 48,5 hectare. Het landgoed ligt in een rivierlandschap met oude rivierarmen en -terrassen.

De oudste vermelding van het landgoed dateert uit 1434. Het is in eigendom geweest van diverse families. In 1823 is het gekocht door Dr. Johann Albert Luyken, arts en botanicus (1785-1867). Tot aan de overdracht aan GLK in 1970 is het landgoed in handen van de familie Luyken gebleven. De kern van Landfort wordt gevormd door het bijzonder fraaie landhuis met de omringende tuin en waterpartijen, die een harmonieus geheel vormen met de rest van het landgoed.

Figuur 1 De ligging van Landfort.

3 De waarden van het terrein

GLK maakt gebruik van de kerncollectiebenadering. In die benadering wordt eerst geïnterviewd wat er bekend is over de kwaliteiten ten aanzien van landschap, natuur en cultuurhistorie² in het terrein. Waar nodig worden bestaande gegevens aangevuld met nieuwe inventarisaties. Vervolgens wordt hier een waardering aan gekoppeld op basis van criteria die vanuit wetgeving en vanuit de verschillende vakgebieden algemeen geaccepteerd zijn. Ook wordt aangeduid of iets een status heeft of bescherming geniet. Daarnaast is extra waarde toegekend aan elementen die een belangrijke rol spelen in de lokale beleving en geschiedenis. Waar geen algemeen geaccepteerde waardering beschikbaar is, wordt gebruik gemaakt van het professionele oordeel van eigen en externe deskundigen.

De kerncollectie landschap, natuur, en cultuurhistorie die op deze wijze beschreven is, vormt de leidraad voor het daadwerkelijke beheer. Het kan voorkomen dat er voor onderdelen van de kerncollectie (nog) geen, of slechts beperkt, informatie beschikbaar is. In de overwegingen die leiden tot de keuze voor een doelstelling voor een terrein wordt hier zo goed mogelijk rekening mee gehouden.

3.1 Landschap

De Oude IJssel is de schepper van het landschap tussen de Duitse grens en Doesburg. Hier liggen oude kleigronden, oeverwallen en rivierduinen, die het decor vormen voor een zone van fraai gelegen kastelen en voor een keten van kleine steden met een rijke industriële geschiedenis. Sommige kastelen, zoals kasteel Zwanenburg, zijn verdwenen. Andere, zoals Wisch en Landfort, zijn in de loop der tijd uitgegroeid tot landgoederen.

De rivier is tegenwoordig op veel plaatsen vrijwel onzichtbaar, doordat hij achter kades ligt en in grote mate is gekanaliseerd. De rijke kleigronden zijn veelal in gebruik gekomen als intensief agrarisch grasland.

Landfort maakt deel uit van de zone van voormalige kastelen langs de Oude IJssel en is daardoor typerend voor deze streek. De landerijen van Landfort zijn niet in intensief gebruik genomen en hebben daardoor nog de uitstraling van de meer oorspronkelijke uiterwaarden van de rivier.

De TROX-fabriek aan de overzijde van de Oude IJssel doet vanaf Landfort gezien afbreuk aan de beleving van het landschap. Ook de schittering van een kassencomplex aan de Duitse zijde van de rivier heeft een negatief effect op de beleving.

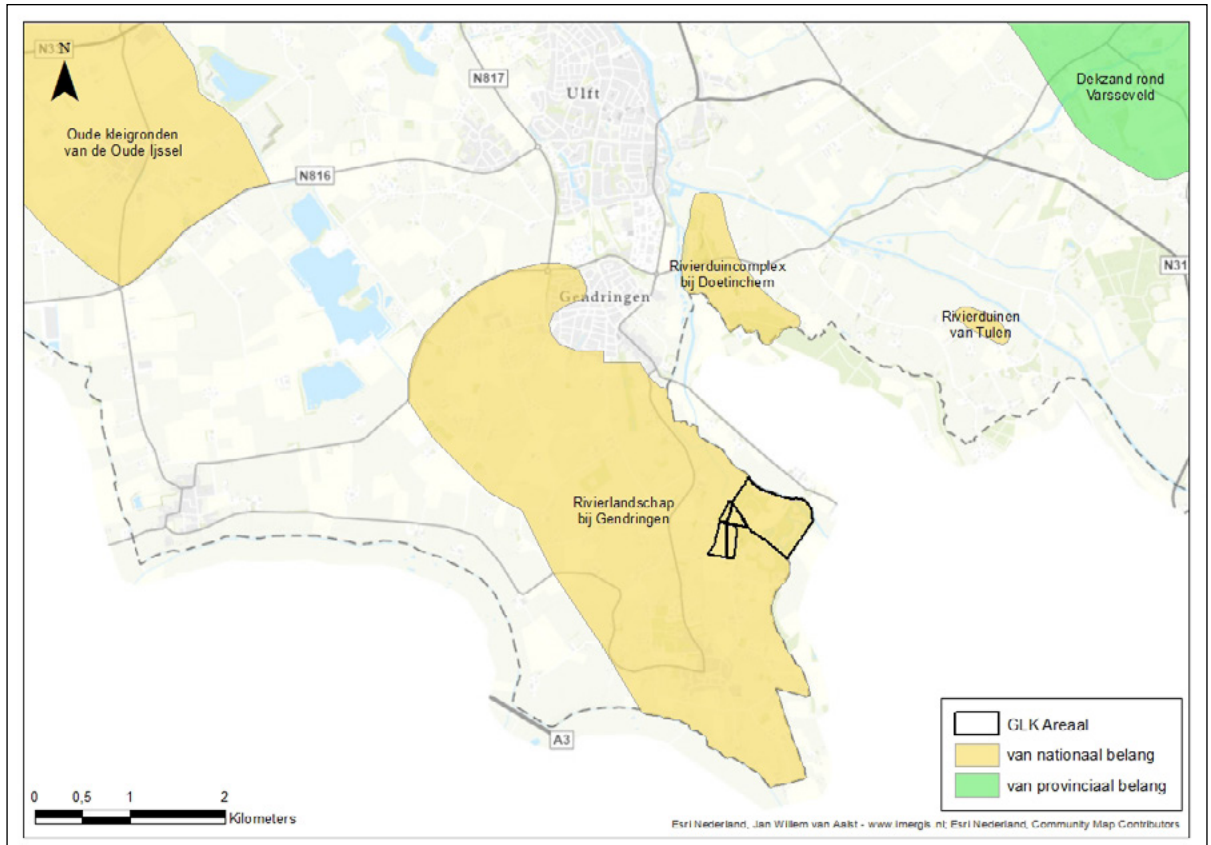
3.2 Natuurwaarden

3.2.1 Abiotische waarden

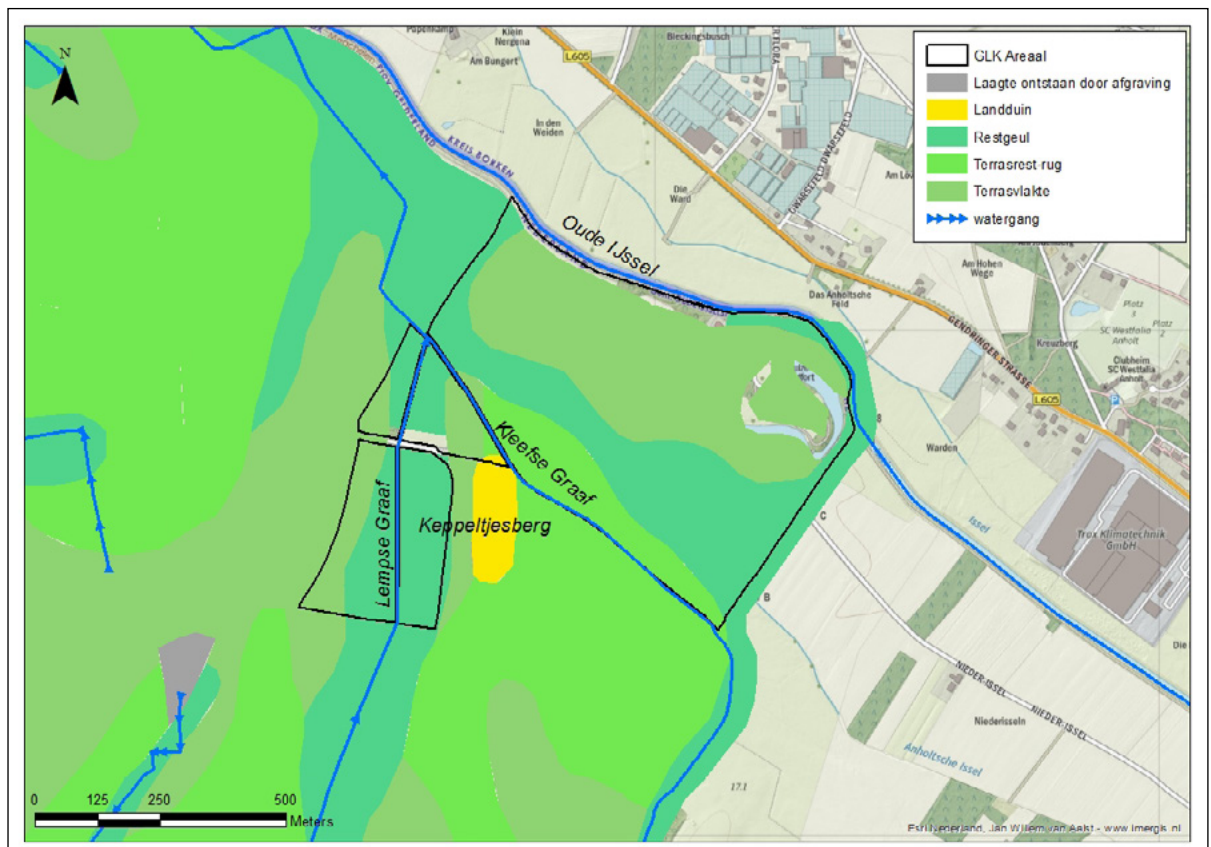
Geologie & geomorfologie

Voor de geologische en geomorfologische opbouw van het gebied zijn vooral de Rijn en later ook de Oude IJssel van invloed geweest. De aan de oppervlakte liggende afzettingen kunnen zowel van pleistocene als holocene oorsprong zijn. Landfort ligt in het GEA object 'Rivierenlandschap bij Gendringen' (Figuur 2), een rivierlandschap met oude rivierarmen, rivierduinen en terrasresten (Figuur 3). Het GEA object is van nationaal belang.

² Dit zijn de drie statutaire doelen van GLK.

Figuur 2 De ligging van Landfort in het Geo-object 'Rivierlandschap bij Gendringen'³.

Figuur 3 De (globale) geomorfologie van het rivierlandschap van Landfort.

3 (Gonggrijp, 1988)

Holoceen

De bovenkant van het aardoppervlak in dit gebied behoort tot de Formatie van Echteld⁴. Dit zijn sedimenten, die door de Rijn in het holoceen zijn afgezet. Het afzettingsmateriaal kan bestaan uit klei, zwak siltig tot zandig en zeer fijn tot uiterst grof zand, kalkloos tot kalkhoudend.

Het gebied lag tot ongeveer 800 na Chr. in een riviervlakte. Dat betrof een vrij stromende tak van de Rijn. In deze riviervlakte ontstonden oeverwallen, stroomruggen en komkleiafzettingen. De exacte ligging van de verschillende bodemtypes die hierin zijn ontstaan is niet bekend. Ook over de dikte van de Formatie van Echteld op Landfort en in de directe omgeving is niets bekend.

Pleistoceen

Onder de Formatie van Echteld ligt eveneens een fluviatiele afzetting, bestaande uit matig fijn zand tot uiterst grof, grindhoudend zand en soms grindlagen. Het betreft de Formatie van Kreftenheye. Deze goed doorlatende laag is bepalend voor het grondwatersysteem op Landfort.

Grenzend aan het landgoed ligt in het zuidwesten een rivierduin. Dit rivierduin is ontstaan op de riviervlakte van de Rijntak in het laat-pleistoceen. Het vormt een rug in het landschap en wordt de Keppeltjesberg genoemd.

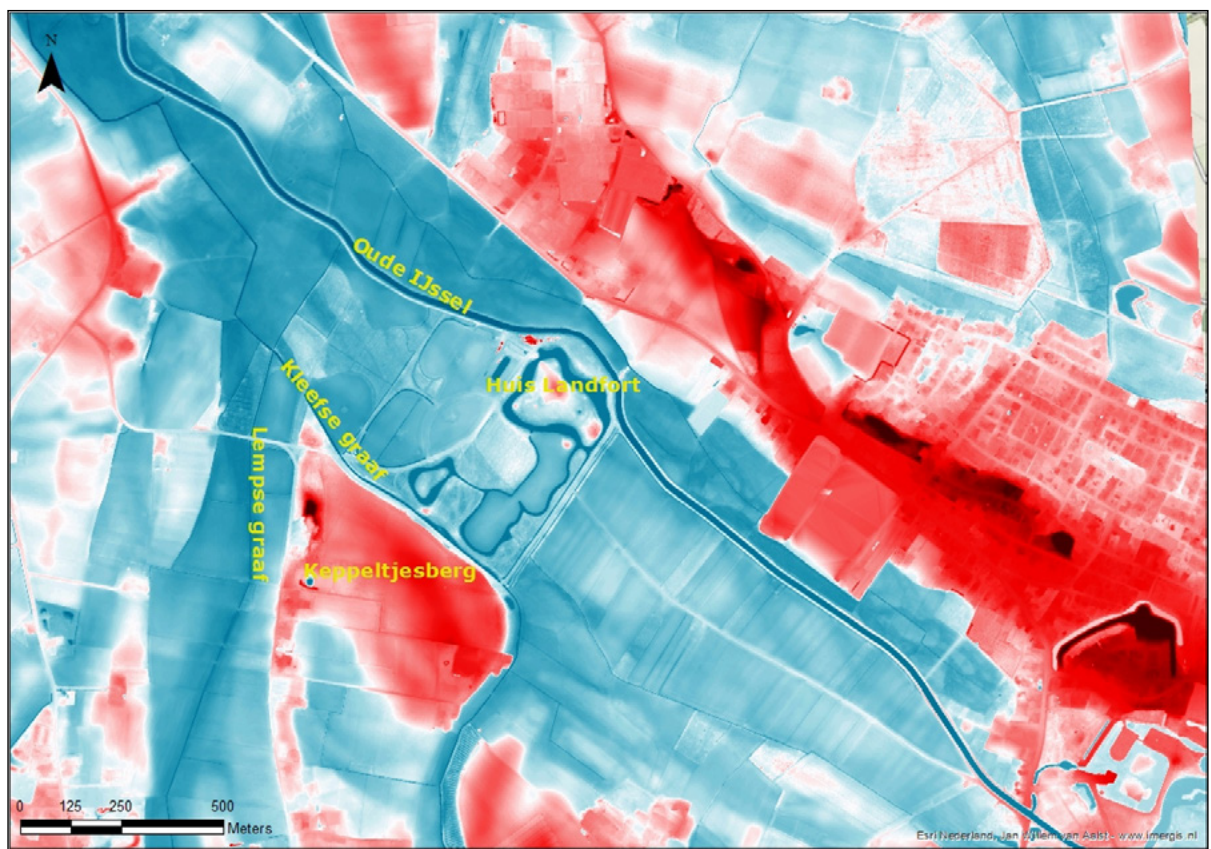
Hoogteligging

Het gebied kent, vooral buiten de grenzen van GLK, vrij veel reliëf, vanwege de afwisseling in rivierduinen, hogere oude terrasresten en lager gelegen geulen (Figuur 4). Het huis en park liggen op circa 16 meter + NAP. De Keppeltjesberg is het hoogste punt in de omgeving op 22,6 m + NAP. De terrasrug ten zuidoosten van de Keppeltjesberg ligt op circa 18 m + NAP en de Lempse Waterleiding (Lempse Graaf) en Kleefse graaf op 14 m + NAP.

4 (Weerts & Busschers, 2003)

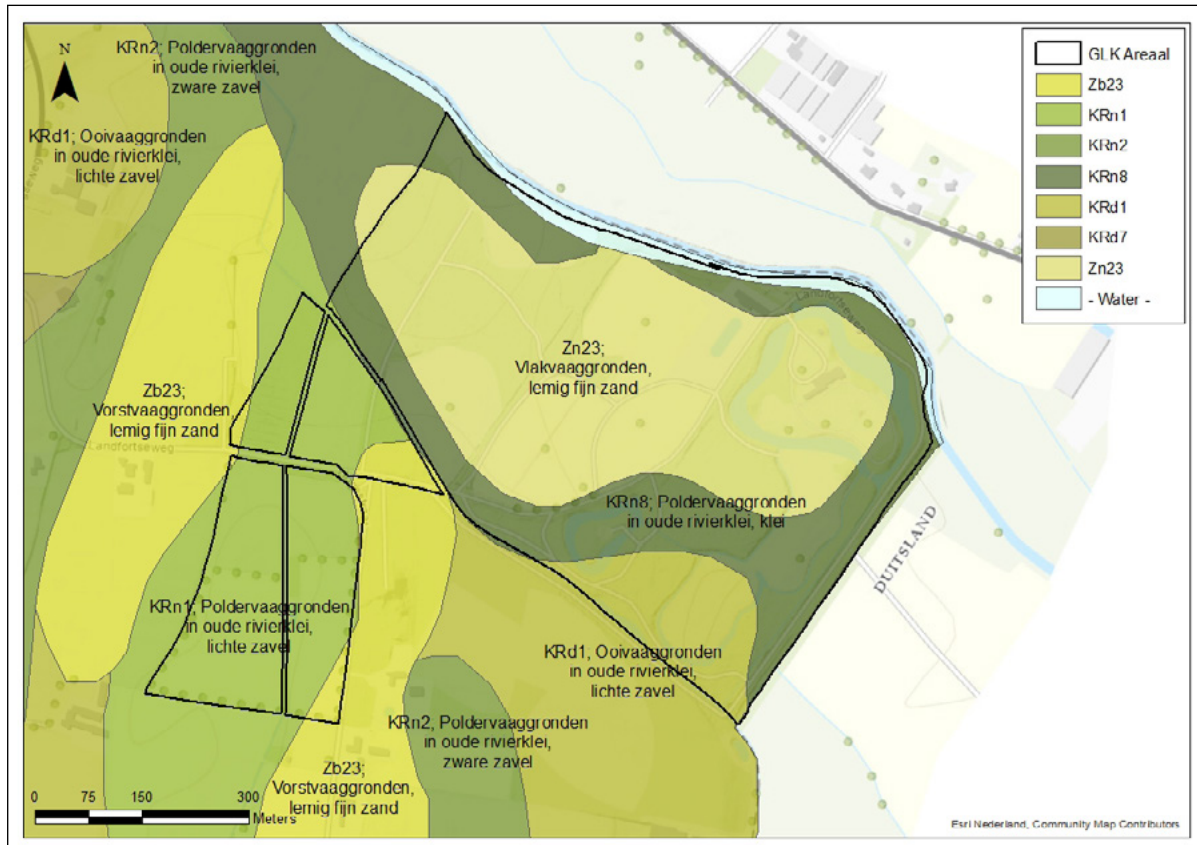
Figuur 4 De hoogtekaart van Landfort.

Figuur 5 De hoogtekaart van de omgeving van Landfort, inclusief het Duitse grondgebied.

Bodem & hydrologie

Net als de geomorfologische kaart laat de bodemkaart het mozaïek van de verschillende rivierafzettingen en latere verstuingen zien (Figuur 6). De kleiige poldervaaggronden zijn gevormd op de komgronden, de ooi- en vlakvaaggronden op de iets hoger gelegen stroomruggen en terrassen en de vorstvaaggronden op de hoger opgestoven rivierduinen. De bodemkaart heeft een schaal van 1:50.000. In werkelijkheid kan de verspreiding van bodemtypes afwijken van deze kaart.

Figuur 6 De bodemkaart van Landfort.

Er is geconstateerd dat er ernstige verdroging optreedt, maar er is geen zicht op wat de oorzaak hiervan is. Over de hydrologie is tot nu toe weinig bekend, buiten datgene dat kan worden afgeleid van de informatie van de bodemkaart en uit ondergrondmodellen⁵. Het grondwater in het gebied zit volgens deze gegevens over het algemeen nergens dieper dan twee meter. In de laagste delen kan het grondwater 's winters tot aan het maaiveld staan. Dit zegt echter weinig over het daadwerkelijke functioneren van het grondwatersysteem.

Het peil van de Oude IJssel is van invloed op het peil in de grachten. Wanneer het water laag staat, zoals in de droge zomers van 2018 – 2020, zakt het water in de grachten ook weg. Dit indiceert dat er een verbinding is (in de diepere ondergrond) tussen beide waterlichamen.

Bij het grafeiland wordt de Kleefse Graaf gestuwd op 13,94 m +NAP. Het peil in de grachten van het huis en rond het grafeiland is gemaximeerd en kent een overstort naar de Kleefse Graaf.

5 (Dinoloket, 2022)

Door het hoogteverschil met het rivierduin en de oude stroomrug ten zuiden van het landgoed, treedt er lokaal kwel uit die ook de grachten van Landfort voedt. Hier wordt het vastgehouden en zijgt het voor een deel in. Elders uittredende kwel wordt afgevoerd door de Kleefse Graaf en de Lempse Graaf. Deze watergangen zijn diep uitgegraven (1,5 m) ter ontwatering van zuidelijker gelegen, Duitse landbouwgronden. Vanwege deze herkomst stroomt er vermoedelijk ook verrijkt landbouwwater door de watergangen.

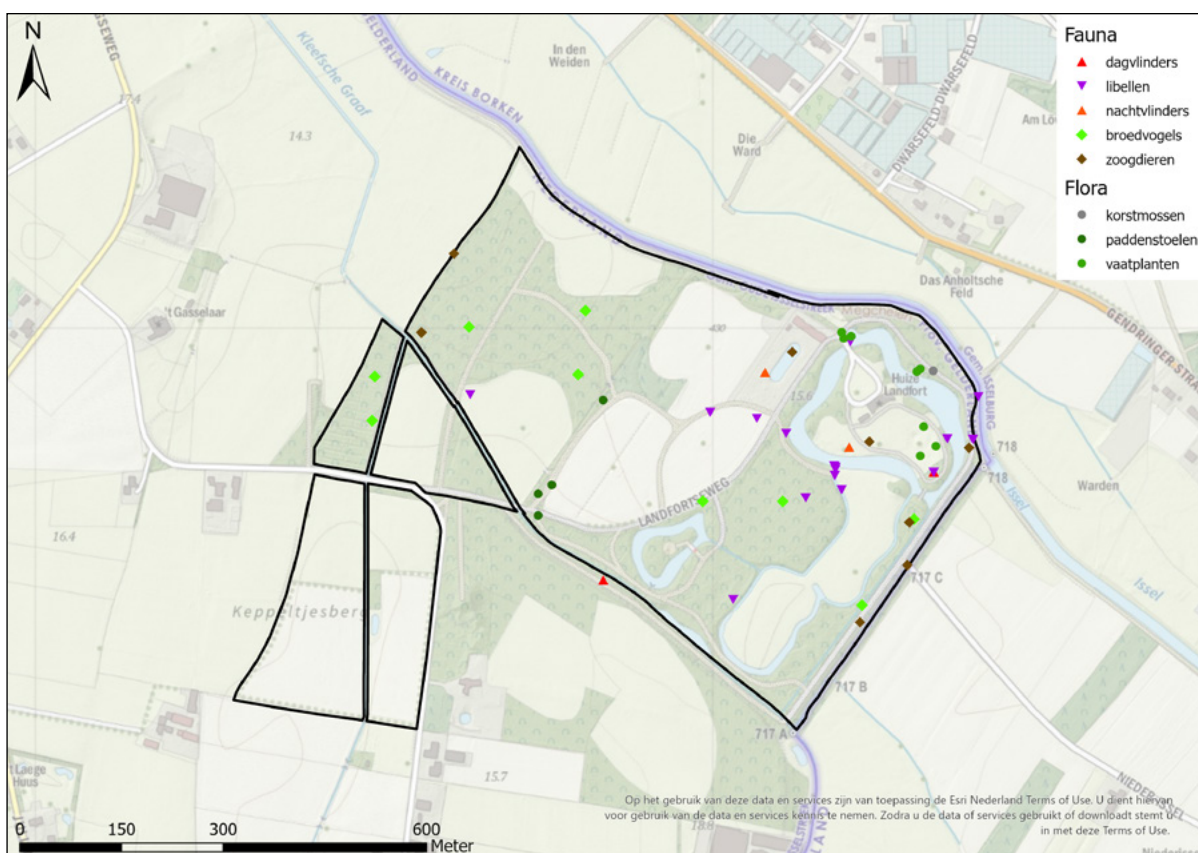
Licht, geluid en milieukwaliteit

Er rijdt vrij veel verkeer over de weg Dwarselfeld aan de Duitse zijde van de Oude IJssel. Een kassencomplex langs deze weg zorgt voor enige schittering op het landgoed. De autosnelweg A12 / A3 is op sommige dagen hoorbaar. Verder is het relatief stil en donker op Landfort.

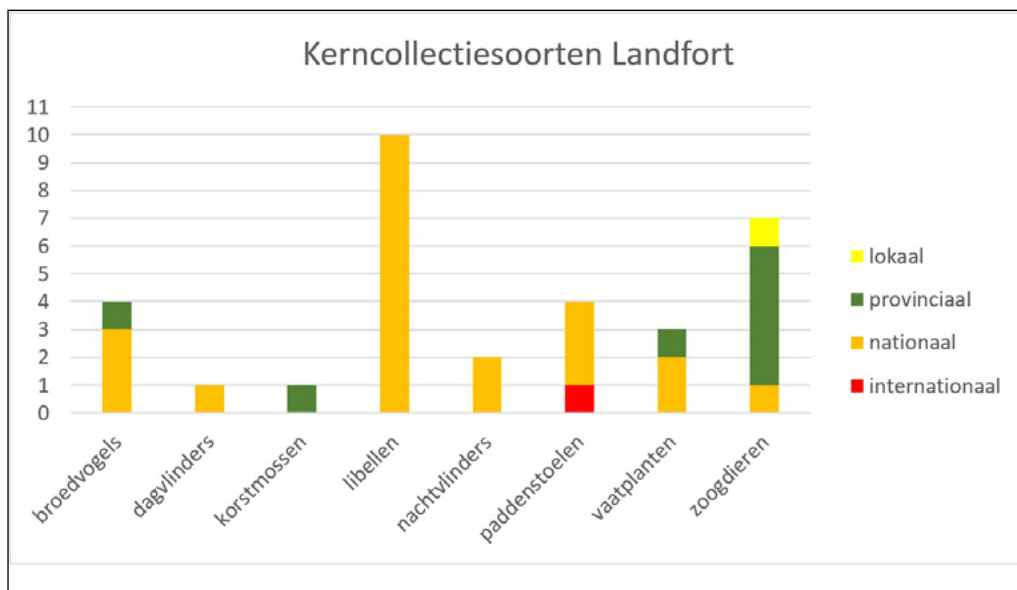
3.2.2 Biotische waarden

Ecologisch gezien ligt Landfort grotendeels geïsoleerd in een grootschalig agrarisch landschap. De bossen maken deel uit van het Gelders Natuurnetwerk (GNN), maar staan niet in verbinding met andere terreinen binnen dit netwerk. Aan de Duitse zijde van de grens ten zuiden van Anholt, ligt een groter aaneengesloten bosgebied.

De beschreven soorten in deze paragraaf zijn waargenomen in de periode tussen 2012 en 2021. Op de onderstaande kaart (Figuur 7) is de verspreiding van kerncollectiesoorten uit de verschillende soortgroepen zichtbaar. De bijbehorende grafiek (Figuur 8) geeft het aantal kerncollectiesoorten uit de verschillende soortgroepen weer.

Figuur 7 Verspreiding kerncollectiesoorten.

Figuur 8 Aantallen kerncollectiesoorten per soortgroep.

Flora en vegetatie

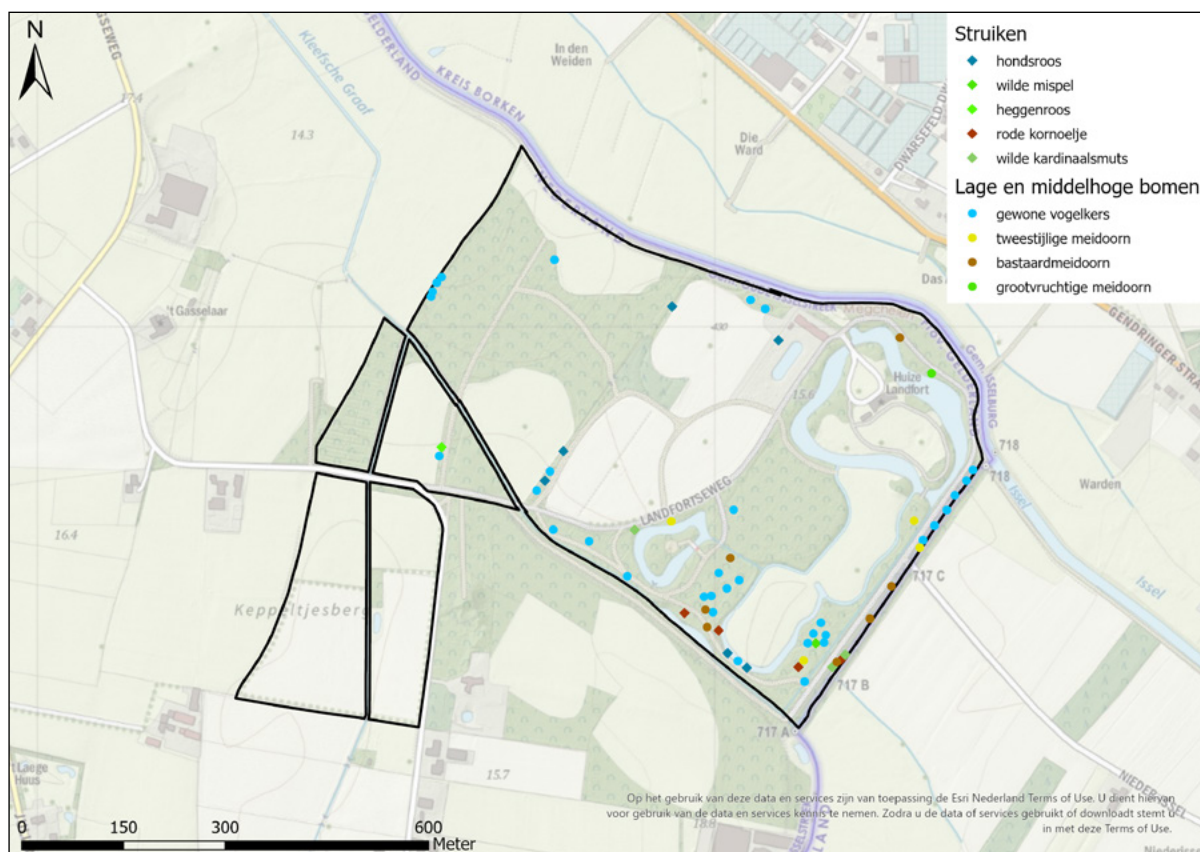
Landfort valt in negatieve zin op door het lage aantal kerncollectiesoorten vaatplanten. De voorkomende soorten zijn waarschijnlijk allemaal door de mens als stinzenplant ingebracht. De meest bijzondere soort is Franse aardkastanje, die slechts op enkele plaatsen in Nederland voorkomt. Een aardige soort die zeldzaam is in onze terreinen, maar niet in de kerncollectie is opgenomen, is muskuskruid. Deze plant komt vrij veel voor langs de paden in het zuidelijk deel van het bos en houdt van vochtige tot natte, tamelijk voedselrijke omstandigheden. Bij de toegangsbrug van het huiseiland komen lidsteng en waterviolier voor in de gracht, wat wijst op basenrijk water (kwel).

Wat de paddenstoelen betreft ligt er een mogelijk kennishiaat op Landfort. Er zijn weinig kerncollectiesoorten bekend, maar gezien de aanwezigheid van een aantal goed ontwikkelde bossen berust dit waarschijnlijk op een waarnemerseffect.

Uit het gebied zijn enkele kerncollectievegetatietypen van loofbossen bekend. Het gaat om bochtige-smele-beukenbos, abelen-iepenbos en vogelkers-essenbos.

Autochtone bomen en struiken

De bossen op Landfort herbergen een groot aantal inheemse bomen en struiken. Vooral het voorkomen van gewone vogelkers en een aantal meidoorns valt op (Figuur 9). Gewone vogelkers is een soort van iets rijkere, humeuze bodems met een horizontale grondwaterstroom.

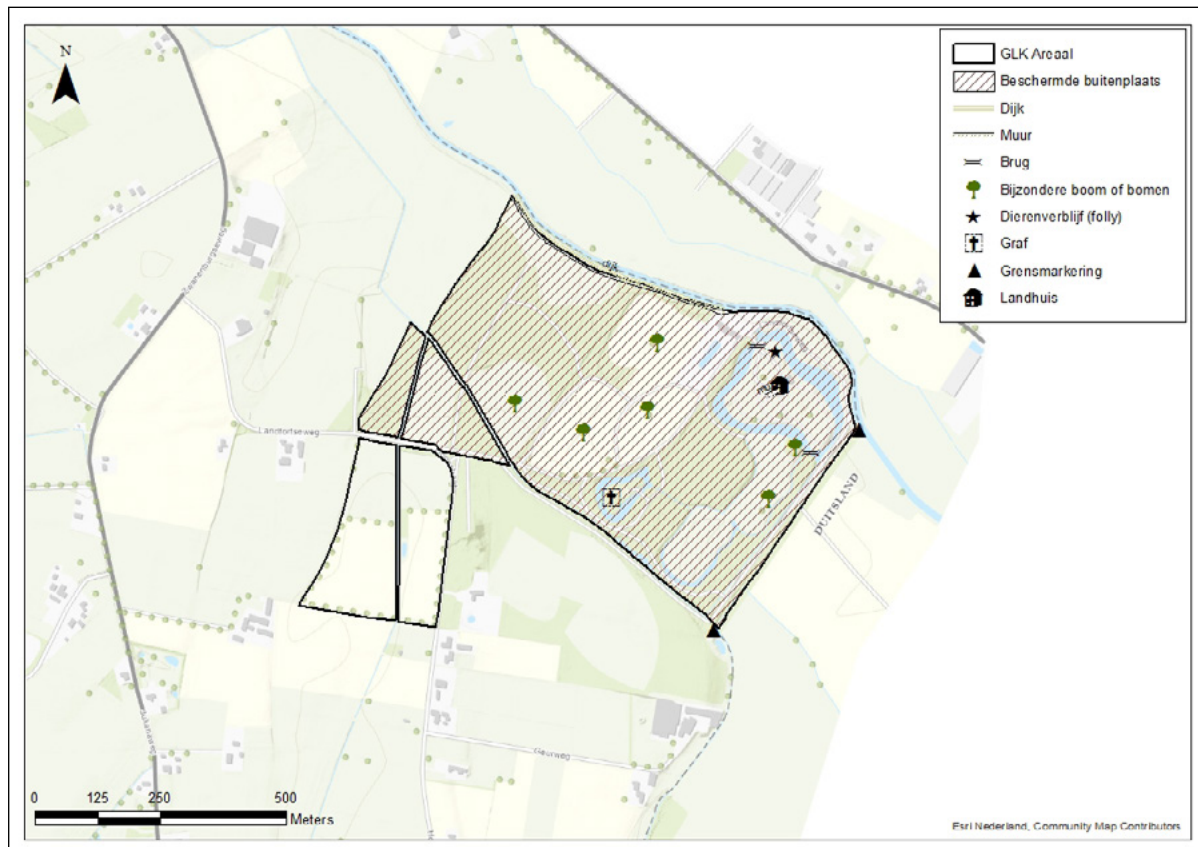
Figuur 9 Autochtone bomen en struiken.

Fauna

Afgezien van libellen en zoogdieren valt vooral op dat er weinig kerncollectiesoorten bekend zijn. De libellen komen voor langs de verschillende wateren. Zoogdieren uit de kerncollectie zoals vleermuizen en de boommarter zijn gebonden aan het bos of aan opgaande (laan)beplantingen. Steenmarter en bunzing horen bij een, bij voorkeur kleinschalig en afwisselend, cultuurlandschap.

3.3 Cultuurhistorische waarden

Landfort is een landgoed met een hoge ensemblewaarde, vanwege de samenhang tussen bouwkundige elementen, groen erfgoed en de landschaps- en tuinarchitectonische waarden. De verschillende elementen zijn weergegeven in Figuur 10.

Figuur 10 De cultuurhistorische elementen uit de kerncollectie op Landfort.

3.3.1 Archeologische waarden

Op het 'Kleine Erf', het terrein waar nu het landhuis staat, heeft een middeleeuws kasteel gestaan. Mogelijk zijn hier nog resten van aanwezig in de bodem. Indien dit zo is, liggen deze resten op meer dan 0,5 m. -maaiveld⁶. Er zijn negentiende-eeuwse funderingsresten gevonden van waarschijnlijk een hek. Verder zijn er resten van een voormalige kasteelgracht gevonden⁷.

3.3.2 Historisch-geografische waarden

Het kasteel dat voorheen op Landfort heeft gestaan, moet eruit hebben gezien als kasteel Biljoen bij Velp. De eerste vermelding van het goed stamt uit 1434. Het is een beschermde historische buitenplaats.

De ensemblewaarde van Landfort is hoog, door de samenhang van het van oorsprong zeventiende-eeuwse huis met (herstelde) bijgebouwen. De parkaanleg is negentiende-eeuws.

3.3.3 Cultuurhistorische elementen

De begraafplaats van de familie Luyken (Figuur 10) is aangelegd op een eiland. Dit is een bijzonderheid voor Nederlandse buitenplaatsen.

Langs de zuidoostelijke grens met Duitsland staan twee negentiende-eeuwse stenen grenspalen.

⁶ (IJdo, J.P., & O.P.N., 2022)

⁷ (Brouwer, Flamman, van Puijenbroek, & Schrijvers, 2019)

Dr. Johann Albert Luyken heeft in de negentiende eeuw veel bijzondere bomen aangeplant op Landfort, die nog niet in detail zijn gekarteerd. Vermeldenswaardig zijn een Chinese vleugelnoot, moerascypressen, en een plataan van circa 300 jaar oud, die links voor het huis staat⁸.

Landfort staat verder bekend om haar bijzondere stinzenflora, met name de zeldzame Franse aardkastanje. Deze soort staat in een stinzenslinger op het huiseiland met daarin onder andere soorten als blauwe druif, boerenkrokus, gewone vogelmelk en slangenlook⁹. Ook in andere delen van het park zijn groepen stinzenplanten aangeplant en recent aangevuld.

3.3.4 Landschaps- en tuinarchitectonische waarden

Het landgoed is voor een groot deel in de eerste helft van de negentiende eeuw omgevormd van een symmetrische en rechte lijnige indeling (formele of klassieke stijl) naar de slingerende, organische landschapsstijl. De architect Johann Theodor Übbing uit Anholt is verantwoordelijk voor het ontwerp, dat later is vervolmaakt door Jan David Zocher jr. Dit ontwerp uit omstreeks 1825 is vrijwel volledig uitgevoerd. Dat is vrij uitzonderlijk, omdat dergelijke ontwerpen veelal werden gebruikt als theoretische aanzet. De werkelijke aanleg wijkt in de meeste gevallen af, vanwege praktische belemmeringen in het veld.

In de eeuwen na de aanleg is er het een en ander veranderd: paden zijn verlegd, er is bos aangeplant en er zijn boomgroepen vervangen, waarbij is afgeweken van het oorspronkelijke ontwerp. Ook de tuinaanleg op het huiseiland is in de loop der tijd verdwenen. Dit is sinds 2017 volgens het originele ontwerp hersteld.

In de jaren '30 van de vorige eeuw is het landgoed uitgebreid naar het westen. Ook dit gedeelte valt onder de cultuurhistorisch beschermde buitenplaats.

In de redengevende omschrijving van het Complex Historische Buitenplaats is de historische tuin- en parkaanleg waardevol¹⁰:

- vanwege de ouderdom;
- als representatief voorbeeld van een deels in structuur en deels in detail gaaf bewaard gebleven tuin- en parkaanleg in landschapsstijl die vanaf de eerste aanzet aan het eind van de achttiende eeuw door de tuinarchitect J.D. Zocher jr. in de negentiende eeuw is vervolmaakt;
- als voorbeeld van een van de weinige buitenplaatsen in Gelderland met een familiebegraafplaats gelegen op een eilandje;
- vanwege de aanwezigheid van ontwerptekeningen van de architect/ontwerper J.T. Übbing uit 1823 en 1825 en een ontwerptekening van de definitieve situatie van de tuinarchitect J.D. Zocher jr.;
- vanwege de aanwezigheid van exotische bomen daterend uit de tijd van de aanleg in landschapsstijl;
- vanwege de functioneel-ruimtelijke samenhang met de andere onderdelen van de buitenplaats.

8 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2021)

9 (Alofs & Dessing, 2021)

10 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2021)

3.3.5 Bouwkundige waarden

Het in oorsprong zeventiende-eeuwse hoofdgebouw (Figuur 11) is tussen 1825 en 1827 met twee kwartronde vleugels uitgebreid en verbouwd naar ontwerp van architect J.T. Übbing, die ook het eerste ontwerp maakte voor de parkaanleg. Het huis is waardevol vanwege de ouderdom en de gaaf bewaarde zeventiende-eeuwse elementen zoals de kelders, balklagen en de eikenhouten kap met telmerken. Het is een van de weinige voorbeelden van historiserende Duitse classicistische architectuur in Nederland en heeft een belangrijke functioneel-ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van de buitenplaats¹¹.

Figuur 11 Het hoofdhuus en de duiventoren op het 'Kleine Erf'¹².

De toegangsbrug naar het huis uit 1903 en de brug achter het huis uit 1872 zijn beiden ontworpen door een zoon van Johann Albert Luyken, Carl August Wilhelm. De toegangsbrug is bijzonder vanwege de ouderdom en het gecombineerd gebruik van ijzer, steen en hout.

Ten noorden van het huis staat een van oorsprong negentiende-eeuwse duiventoren in Ottomaanse stijl, die in de Tweede Wereldoorlog grotendeels is verwoest en in 2000 is teruggebouwd

Aan de zuidwestzijde van het huis zijn eind negentiende of begin twintigste eeuw een tuinmuur, kas en veranda geplaatst, die van waarde zijn vanwege de ouderdom, de vormgeving en het gebruikte materiaal van de kas (ijzer).

¹¹ (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2021)

¹² Foto: Ton Roelofs (2022)

3.3.6 Interieur en collectie

In de centrale hal van het huis hangt een portret van een voormalig eigenaar van Landfort: Gerrit Willem van Motman, inspecteur der domeinen van Gelderland. In 1823 verkochten zijn nazaten Landfort aan Johann Albert Luyken. Het is een portret uit de collectie van de Brantsen van der Zyp stichting, in beheer bij GLK. Het portret is in bruikleen gegeven aan stichting Erfgoed Landfort.

GLK heeft meerdere objecten in depot die afkomstig zijn van Landfort, waaronder enige behangfragmenten van rond 1900 en een groot aantal tekeningen van de hand van Walter Luyken (1825-1846); de oudste zoon van J.A. Luyken.

3.3.7 Immaterieel erfgoed

Ten zuiden van de moestuin staat langs de oprijlaan een herdenkingsbord ter nagedachtenis aan de Canadese piloot Harold Chauncey Byrd, die op 19 maart 1945 met zijn Spitfire neerstortte en omkwam op Landfort.

3.4 Samenvatting

De onderstaande tabellen geven de kerncollectie voor Landfort weer.

Tabel 1 Samenvatting van de landschappelijke waarden.

	Laag	Gemiddeld	Hoog	Uniek	GLK	Toelichting
Landschappelijke waarden						
Gaafheid		x				Vrij goed bewaard gebleven landgoed, dat onder druk staat door grootschalige agrarische omgeving en door industrie.
Streekeigenheid			x			Landgoederenlandschap langs de Oude IJssel.
Beleefbaarheid		x				Landfort ligt in een uithoek van Gelderland, maar is goed beleefbaar. De invloed van Oude IJssel is niet (meer) goed zichtbaar in het landschap.

Tabel 2 Samenvatting van abiotische, biotische en cultuurhistorische waarden.

Waarden	Lokaal van belang	Regionaal van belang	Provinciaal van belang	Nationaal van belang	Internationaal van belang	Van belang voor GLK	Toelichting
Abiotische waarden							
Geomorfologie			x				Rivierenlandschap van de Oude IJssel.
Bodem			x				Typerend voor dit landschap dat door een vlechtende rivier is gevormd.
Hydrologie			x				Kleine hoogteverschillen en lagen van verschillende doorlatendheid zorgen voor een complex hydrologisch systeem.
Licht en geluid				x			Het landgoed ligt in een rustige streek.
Milieukwaliteit		x					Landfort staat onder druk van de omliggende landbouw en oprukkende industrie.
Biotische waarden							
Vegetatie		x					Autochtone bomen en struiken.
Flora		x					Muskuskruid, waterviolier.
Zoogdieren		x					Verskillende soorten marters.
Vogels		x					Algemene vogels van bos en park.
Herpetofauna en vissen		x					Weinig van bekend.
Insecten		x					Weinig van bekend.
Overige fauna		x					Weinig van bekend.
Cultuurhistorische waarden							
Archeologie			x				De verwachting is hoog, als gevolg van eeuwenlange bewoning van het landgoed.
Historische geografie			x				Ensemblewaarde.
Bouwkunde				x			Grondig gerestaureerd landhuis met oorspronkelijke elementen en (herstelde) bijgebouwen.
Landschaps- & tuinarchitectuur				x			Belangrijk vanwege de nauwgezette uitvoering van een ontwerp van J.D. Zocher Jr.
Interieur en collectie		x					

4 Gebruik van het terrein

4.1 Beheer tot nu toe

De doelstelling is in de beheervisie uit 1982 als volgt verwoord:

Het beheer zal primair gericht zijn op het behoud en herstel van de karakteristieke aanleg van het landgoed in de landschappelijke stijl, alsmede op instandhouding en herstel van het historisch landhuis en de daarbij behorende opstallen. Hierbij zullen de hoofdlijnen van de rond 1825 door Übbing opgestelde plannen als leidraad gelden.

Binnen dit cultuurhistorisch/landschappelijk kader zal gestreefd worden naar het in stand houden en zo mogelijk tot ontwikkeling brengen van een zo groot mogelijke verscheidenheid aan - voor dit milieu karakteristieke - levensgemeenschappen met een maximale soortenrijkdom en stabiliteit. Het thans aanwezige bos zal duurzaam in stand gehouden worden. Het bosbouwkundig beheer zal steeds getoetst worden aan de cultuurhistorische, landschappelijke- en natuurwetenschappelijke waarden. Als afgeleide van het beheer zal benutting van het hout plaatsvinden.

Het landgoed vervult een rol als wandelgebied in deze regio. Gestreefd zal worden de wandelrecreatie te integreren in het totaal aan functies en waarden van het gebied. Hierbij zal ervoor gewaakt moeten worden dat zij niet een té grote druk op dit kwetsbare landgoed uit gaat oefenen.

In 2017 is na een evaluatie van de oude beheervisie de oude doelstelling bekrachtigd. Deze luidde:

Het beheer zal primair gericht zijn op het behoud en herstel van de karakteristieke aanleg van het landgoed in de landschappelijke stijl, alsmede op instandhouding en herstel van het historisch landhuis en de daarbij behorende opstallen. Hierbij zullen de hoofdlijnen van de rond 1825 door Zocher opgestelde plannen als leidraad gelden.

Dit betekent dat het hele landgoed de doelstelling Cultuurhistorie krijgt.

Rond 2017 is de stichting Erfgoed Landfort als eigenaar van het huis Landfort gestart met de grootschalige renovatie van de gebouwen, de moestuin en het huiseiland. Bij deze werkzaamheden is nadrukkelijk rekening gehouden met de hoge archeologische verwachtingswaarde en is een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Naar verwachting zijn de werkzaamheden in 2023 afgerond.

Ook in het deel van het landgoed dat bij GLK in beheer is zijn aanpassingen gedaan: de paden zijn strakker begrensd, versmald en bol gelegd. Verder zijn verschillende doorzichten vrijgemaakt, zijn er bankjes op het landgoed geplaatst en zijn de boomgroepen in de velden beter uitgelicht. Dit heeft de belevingswaarde aanzienlijk verbeterd. Er is een grote verscheidenheid aan bomen aangeplant en er zijn groepen met stinzenplanten aangeplant, die het park voorzien van meer groen en kleur in de winter en lente.

De grachten zijn in 2021 gebaggerd en de waterpartij rond het grafeiland is opgeschoond. Hierbij is het baggermateriaal op de graslandpercelen ten zuiden van het huis opgebracht. De landbouwpercelen zijn daarnaast voor het grootste deel in biologisch agrarisch gebruik, waarbij wel (drijf)mest wordt gebruikt. Dit betekent dat de bodems van deze percelen momenteel (zeer) voedselrijk zijn. Het faunabeheer is sinds de evaluatie in eigen hand bij GLK gekomen.

Een aantal van bovenstaande werkzaamheden is bij de evaluatie in 2013 als actiepunt benoemd. Een ander (niet prioritair) actiepunt was het vergroten van de bekendheid van het terrein. Door de inzet van de huidige eigenaar van het huis wordt hier ruimschoots in voorzien. De stichting Erfgoed Landfort heeft door restauratie van huis en tuinen en herbouw van het koetshuis Landfort op de kaart gezet.

Andere zaken uit de evaluatie hebben nog geen vervolg gekregen, zoals het beter tot zijn recht laten komen van het parkontwerp van J.D. Zocher jr. Uit onderzoek in 2009¹³ bleek dat een aantal aanpassingen die GLK in het verleden heeft uitgevoerd, niet in overeenstemming waren met het oorspronkelijke ontwerp (de plaatsing van boomgroepen en het verleggen van paden). Er is in 2013 de intentie uitgesproken om een herstelplan voor het park op te stellen. Doordat er andere prioriteiten zijn gesteld, is dit nog niet gedaan. Een inventarisatie van bijzondere (sier)bomen en groepen stinzenplanten zal onderdeel uitmaken van het herstelplan. Bij het herstel van reeds bekende stinzen groepen in 2020/2021 is gebruik gemaakt van de expertise van tuinontwerper Heilien Tonckens.

4.2 Recreatie

Door recente ontwikkelingen is de recreatieve waarde van Landfort sterk gestegen. De renovatie van de gebouwen op het huiseiland, de restauratie van het huiseiland zelf en de herbouw van het koetshuis en de moestuin wekken de interesse van honderden bezoekers per dag. De achtergrond van deze bezoekers is ook veranderd door het gebruik van Landfort als 'Nationaal Centrum voor de Nederlandse Historische Buitenplaatscultuur'. Waar het voorheen vooral de lokale bevolking betrof, komen er nu meer mensen die zijn geïnteresseerd in historische buitenplaatsen en hun ontstaansgeschiedenis. De verwachting is dat het aantal bezoekers verder zal stijgen.

Er is bij de kruising van de Landfortseweg met de Hogestraat parkeergelegenheid voor maximaal twaalf auto's van bezoekers van het landgoed. Verder is er een parkeerplaats ten noordoosten van het koetshuis voor circa twintig auto's van de bewoners van het huis en van werknemers van de stichting Erfgoed Landfort.

De wandelpaden op het landgoed zijn in 2021 opgeknapt. De directe omgeving van het huis en het grafeiland zijn niet toegankelijk voor publiek. Over het terrein lopen meerdere wandel- en fietsroutes van externe partijen.

13 (Stichting In Arcadië, 2009)

4.3 Bosbouw en landbouw

In het park- en stinzenbos op Landfort ligt de nadruk op instandhouding van het sortiment. De waarde van de bossen ligt in de variatie aan soorten die hier is ingebracht door vroegere eigenaren. De bossen staan wel op een rijke groeiplaats, wat resulteert in een relatief hoge bijgroei. Daardoor kan er passend binnen het parkbosbeheer ook wat hout geoogst worden.

De graslanden en akkers van Landfort zijn een belangrijk onderdeel van het historische landgoed. De landbouwgronden op Landfort vertegenwoordigen vooral een grote landschappelijke waarde.

5 Randvoorwaarden

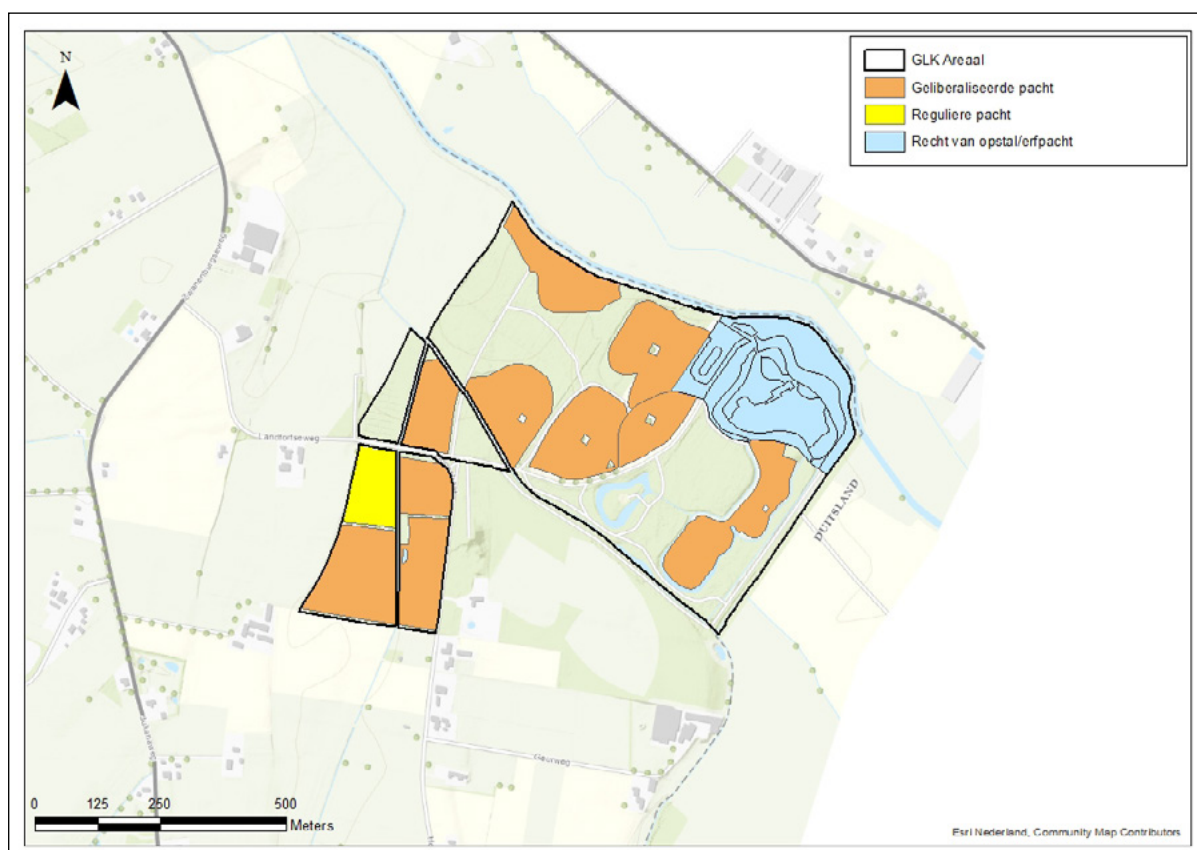
GLK is gebonden aan contracten en verplichtingen, die de keuzemogelijkheden op dit moment en in de toekomst kunnen beperken. Gedacht kan worden aan bij de verwerving aangegane verplichtingen, wettelijke instandhoudingsverplichtingen, subsidieverplichtingen of verplichtingen samenhangend met reguliere pacht.

Verplichtingen uit erfpacht, legaten en schenkingen

Bij de verkoop heeft de vorige eigenaar het recht bedongen om op het grafeiland begraven te mogen worden. Dit recht geldt voor een beperkt aantal naaste familieleden en hun partners.

Contracten

De akker- en graslandpercelen zijn in pacht uitgegeven (Figuur 12). Hiervan is 19,4 hectare liberaal en 1,4 hectare regulier verpacht. Het huis, het huiseiland, de moestuin en een deel van het omliggende terrein, in totaal 7,1 hectare, zijn in erfpacht uitgegeven. In het kader van het Subsiestelsel Natuur en Landschap zijn er op Landfort voor verschillende beheertypen subsidies verkregen.

Figuur 12 De contracten op Landfort.

In het kader van de Subsidierегeling Instandhouding Monumenten zijn er op Landfort subsidies verkregen.

Beleidsmatige verplichtingen

De gehele historische buitenplaats heeft de status van rijksmonument. De beschermde onderdelen binnen het complex Landfort zijn:

- Het landhuis
- De historische aanleg
- Twee bruggen
- De duiventoren
- De tuinmuur

Met uitzondering van de historische parkaanleg zijn deze objecten in beheer bij de stichting Erfgoed Landfort.

Binnen de contouren van het voormalige kasteel geldt een hoge verwachte dichtheid aan archeologische resten, waaronder funderingsresten, resten van erfelementen en grachtresten.

Vanwege de verwachte hoge/middelhoge trefkans op archeologische resten stelt de gemeente Oude IJsselstreek - conform de Erfgoedwet en de Wet op de archeologische monumentenzorg - randvoorwaarden voorafgaand aan het verlenen van een vergunning voor bodemroerende activiteiten. Welke voorwaarden dat zijn staat in de regels van de erfgoedverordening gemeente Oude IJsselstreek en in het bestemmingsplan¹⁴. Het huiseiland en een strook van het landgoed langs de Oude IJssel hebben een hoge trefkans voor archeologische waarden. Het overige deel is geïndiceerd als terrein met middelhoge trefkans voor archeologische waarden¹⁵.

14 (Gemeente Oude IJsselstreek, 2014) (Gemeente Oude IJsselstreek, 2018)

15 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2022)

6 Visie

Het landschap vormt de basis in elk terrein. Daarbinnen wordt een doelstelling gekozen die de hoofdstrategie voor het terrein weergeeft. Er zijn daarbij twee keuzes mogelijk:

- **NATUUR:** gebieden met hoge tot zeer hoge natuurwaarden, waar wordt gestreefd naar herstel van het onderliggende landschappelijke systeem in relatie tot deze natuurwaarden, en waar het beheer ten behoeve van de ontwikkeling van natuurkwaliteit voorop staat.
- **CULTUURHISTORIE:** gebieden met hoge tot zeer hoge cultuurhistorische waarden, waar wordt gestreefd naar herstel van het onderliggende landschappelijke systeem in relatie tot deze cultuurhistorische waarden, en waar het beheer geheel in het teken staat van de instandhouding en het beleefbaar maken/houden van deze waarden.

Binnen de gekozen doelstelling kunnen meerdere accenten worden aangebracht. GLK onderscheidt de accenten natuur, cultuurhistorie, landschappelijke beleving en bosbouw/landbouw. Deze accenten geven een inkleuring binnen de doelstelling. Puntlocaties met bijzondere waarde worden aangeduid als hotspots. Deze hotspots hebben een signaalfunctie: ze geven aan waar in het beheer met extra oplettendheid gewerkt moet worden.

6.1 Afweging

De belangrijkste waarde van Landfort is de ligging van een van oorsprong vijftien-de-eeuws landgoed in goede staat op een hiervoor typische locatie in het rivierenlandschap van de Oude IJssel. Een zeldzaam en daardoor belangrijk aspect is de aanleg van het landschapspark, die geheel volgens het ontwerp uit 1825 is uitgevoerd. In de eeuwen daarna is de oorspronkelijke aanleg weer deels vervaagd: paden zijn bijvoorbeeld verlegd en boomgroepen zijn terug geplant op andere locaties.

De verdrogingsproblematiek van de Achterhoek is ook van toepassing op Landfort. In droge jaren waarin het peil in de Oude IJssel wegzakt, staat er geen water meer in de grachten. Onder meer voor het behoud van het zeldzame muskuskruid en de autochtone bomen en struiken die op het landgoed staan is het van belang om dit te voorkomen. De verdroging is niet alleen ecologisch, maar ook cultuurhistorisch gezien zorgwekkend, omdat door het afsterven van bomen (met name beuk) het landgoedkarakter van Landfort in gevaar komt.

De kwelverschijnselen op het landgoed wijzen erop dat er water van goede kwaliteit voorhanden is, maar het is onduidelijk hoe het hydrologische systeem precies functioneert. Er moet worden onderzocht of de Kleefse en Lempse Graaf kunnen worden omgeleid of gestuwd, zodat een eventuele drainerende werking op het grondwater vermindert. Hierbij moet ook naar het peilbeheer van de Oude IJssel worden gekeken. Bij het (eventueel) verhogen van het grondwaterpeil moet rekening worden gehouden met een mogelijk negatief effect van grote en snelle wisselingen in de grondwaterstand op bomen. Bij vrijwel alle ingrepen op de waterhuishouding is het van belang om aan beide kanten van de grens partijen te laten meewerken of tenminste te informeren.

De ecologische waarde van de landbouwgronden op Landfort is momenteel laag.

Er ligt ruimte om onder meer akkerflora en -fauna meer kansen te bieden. Als het grondwaterpeil hoger komt te staan, dan heeft dit mogelijk gevolgen voor de akkers en graslanden.

De landschappelijke waarde rondom Landfort is laag. Industrie en intensieve landbouw zijn vanaf het landgoed zichtbaar, terwijl de Oude IJssel laag en vrijwel onzichtbaar in het landschap ligt. Ook voor de ecologische waarden op Landfort is het agrarisch gebruik van het landschap buiten het bezit van GLK nadelig, onder andere door het lage grondwaterpeil, intensieve teelten, grote eenvormige percelen en het gebrek aan landschapselementen. Er ligt een plan om de oever van de Oude IJssel aan de Duitse zijde in te richten als natuurterrein.

Voor recreatie liggen er grote kansen op Landfort. De gemeente Oude IJsselstreek zet in op een fietsroute langs verschillende (historische en nieuwe) landgoederen langs de Oude IJssel. Dit plan brengt mogelijk landschapsverfraaiing en natuurontwikkeling in een groter gebied met zich mee.

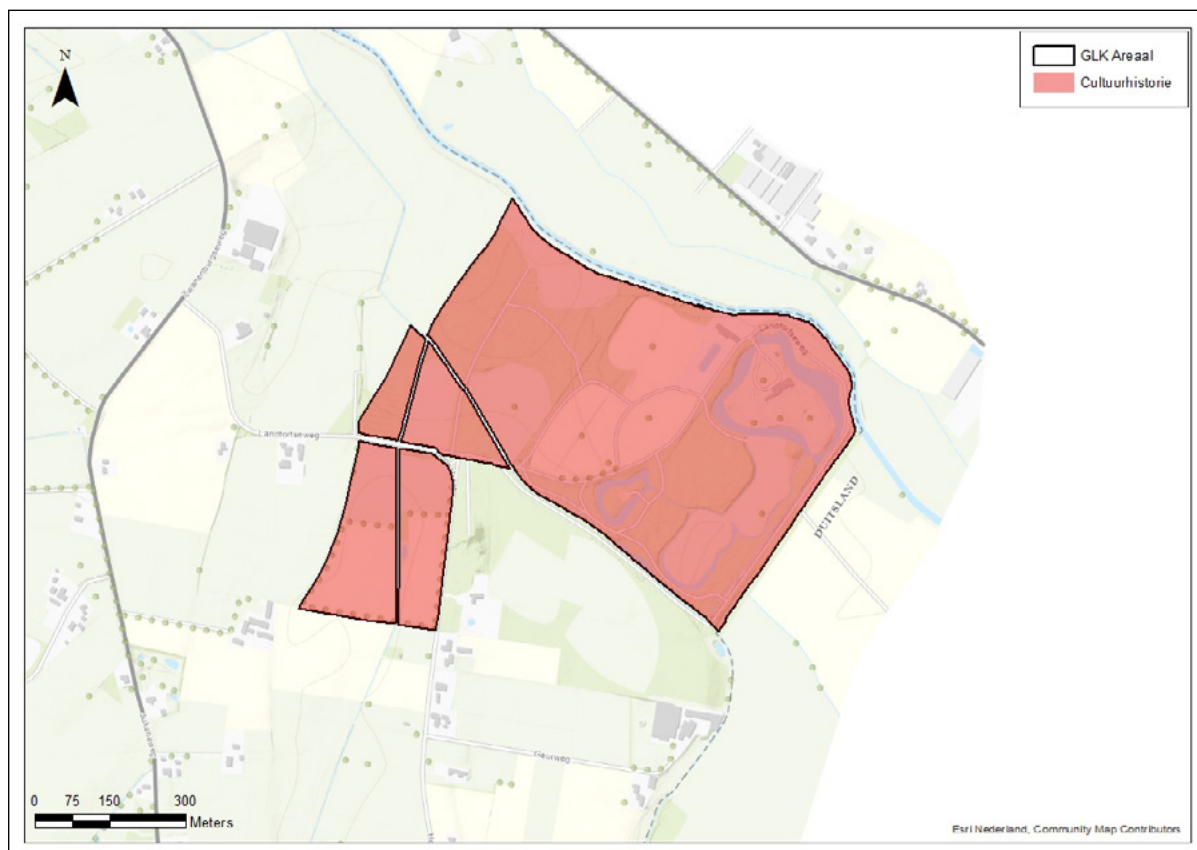
De stichting Erfgoed Landfort hoopt meer bezoekers aan te trekken door het oprichten van een kenniscentrum voor historische buitenplaatsen en door openstelling van het huis voor groepen. Dit biedt een mooie kans voor GLK om een deel van haar collectie te tonen aan een belangstellend publiek, maar de grote toename in het aantal bezoekers zorgt ook voor uitdagingen. De schoonheid van het landgoed moet behouden blijven, maar ook moet er op praktische zaken als toenemende parkeerdruk worden geanticipeerd. Er wordt een plan ontwikkeld om een nieuwe parkeerplaats in te richten op een graslandperceel bij de Lempse Graaf.

Er lopen momenteel vijf wandel- en/of fietsroutes van externe partijen over het terrein, waarover geen afspraken bestaan tussen GLK en de initiatiefnemers. GLK ondervindt hiervan wel de lasten (onderhoud van de paden) maar hier staan geen baten tegenover.

6.2 Doelstelling

Volgend uit de inventarisatie in voorgaande hoofdstukken wordt voor Landfort de volgende doelstelling gekozen (Figuur 13).

De cultuurhistorische waarde van Landfort is zeer hoog, vanwege de ligging van het landgoed in het rivierenlandschap van de Oude IJssel, maar ook door de ontstaansgeschiedenis en de hoge ensemblewaarde van het huis met bijgebouwen en de historische parkaanleg met daarin een grafeiland. Om die reden krijgt het terrein de doelstelling cultuurhistorie. Voor de toekomst betekent dit dat de cultuurhistorische elementen beschermd en bewaard worden en waar mogelijk in hun oorspronkelijke staat worden teruggebracht.

Figuur 13 De doelstellingenkaart voor Landfort.

6.3 Streefbeelden voor het beheer

Het perfectioneren van de parkaanleg is het belangrijkste aandachtspunt voor GLK. De aanleg van de architecten Übbing en Zocher is bekend en er zijn reeds ingrepen geopperd die de oorspronkelijke staat van het landgoed dichterbij brengen:

- Het herstel van de originele padenstructuur .
- De landbouwgronden die door GLK worden verpacht op Landfort zijn van oudsher akkers of bloemrijke graslanden en een deel daarvan heeft een belangrijke visuele functie in het park. GLK wil dit beeld in de toekomst graag herstellen.

Een aanvullend historisch onderzoek naar de tuin- en parkaanleg moet leiden tot een herstelplan waarmee Landfort zeer gedetailleerd kan worden opgeknapt.

Het in kaart brengen van de onderliggende abiotische omstandigheden (geologie, geomorfologie en hydrologie) is een vereiste, zodat verdere verdroging van het landgoed kan worden voorkomen. Hierbij is samenwerking met het waterschap (Rijn & IJssel) wenselijk, zo niet noodzakelijk, en moet er ook gekeken worden naar aangrenzend grondgebruik. Mogelijke herstelmaatregelen zijn alleen zinvol en robuust als deze betrekking hebben op het onderliggende systeem, dat vermoedelijk verder reikt dan de huidige buitengrenzen van Landfort.

7 Vervolgstappen

Het beheer wordt grotendeels op dezelfde voet voortgezet. Er wordt gehandeld naar het ontwerp in de negentiende-eeuwse landschapsstijl.

Naar aanleiding van de evaluatie uit 2013 en de besprekingen bij de totstandkoming van deze visie in 2022 zijn actiepunten benoemd, die de komende jaren moeten leiden tot realisatie van de doelstelling en de streefbeelden.

Tabel 3 Samenvatting onderzoek, projecten en externe ontwikkelingen.

	Actiehouder
Adviezen t.b.v. kwaliteitsverbetering	L&K
<i>Herstelplan opstellen voor het 'Zocherpark'</i>	
Aanvullende monitoring en onderzoek	L&K
<i>Tuinhistorisch onderzoek (actualisatie van het onderzoek uit 2009), waarbij ook de bijzondere bomen op het landgoed in kaart worden gebracht. Dit onderzoek dient als onderbouwing van het bovengenoemde herstelplan.</i>	
<i>(Geautomatiseerde) peilbuizen plaatsen op het landgoed, waarmee een datareeks wordt opgebouwd.</i>	
<i>De peilen in de hoofdwaterlopen ontbreken. Ook weten we te weinig over de waterpeilen in de waterpartijen op het landgoed. Er is geen duidelijkheid op welke wijze de waterpartijen gevoed worden en in welke mate het grondwatersysteem hierbij een rol speelt of heeft gespeeld. Er is dus behoefte aan een onderzoek naar het abiotische systeem in samenwerking met het waterschap, de provincie en de Duitse equivalenten van deze instanties.</i> <i>Hierbij is het wenselijk dat er naar een groter gebied wordt gekeken dan alleen het landgoed.</i> <i>Een van de onderzoeksvragen kan zijn of de Kleefse en de Lempse Graaf kunnen worden afgebogen naar de Oude IJssel voordat zij het landgoed bereiken.</i>	<i>Waterschap Rijn & IJssel i.s.m. L&K</i>
Inrichting en overige projecten	
<i>Op een van de percelen langs de Lempse Graaf is de inrichting van een half verharde parkeerplaats beoogd, om de toename van het aantal bezoekers te kunnen faciliteren.</i>	<i>Stichting Erfgoed Landfort</i>
Externe ontwikkelingen	Regio
<i>De gemeente Oude IJsselstreek is van plan om de streek recreatief aantrekkelijker te maken, bijvoorbeeld met nieuwe fietsroutes en zelfs nieuwe landgoederen. GLK wil nauw betrokken blijven bij deze ontwikkelingen.</i>	

8 Literatuur

Alofs, P., & Dessing, R. (2021).

Franse aardkastanje op Huis Landfort te Megchelen.
Planten 16, 13-14.

Berendse, H. (2004).

De vorming van het land.
Assen: Van Gorcum.

Brouwer, R., Flamman, J., van Puijenbroek, F., & Schrijvers, R. (2019).

Het Kleine Erf, Buitenplaats Landfort te Megchelen.
Amersfoort: Vestigia archeologie en cultuurhistorie.

Dinoloket. (2022, oktober 28).

Ondergrondmodellen.
Opgehaald van Dinoloket: www.dinoloket.nl

Geldersch Landschap & Kasteelen. (2016).

Meerjarenvisie 2016 - 2025.

Gemeente Oude IJsselstreek. (2014).

Erfgoedverordening gemeente Oude IJsselstreek.

Gemeente Oude IJsselstreek. (2018).

Bestemmingsplan buitengebied Oude IJsselstreek.

Gonggrijp, G. (1988).

GEA objecten van Gelderland.
Leersum: Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

IJdo, D., J.P., F., & O.P.N., S. (2022).

Archeologisch onderzoek in het kader van de tuin- en landschapsinrichting van het landgoed rond Huis Landfort te Megchelen.
Amersfoort: Vestigia archeologie en cultuurhistorie.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (2021, december 01).

Monumentnummer: 512220 Landfort.
Opgehaald van Rijksmonumentenregister: <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/512220>

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (2021, december 1).

Monumentnummer: 512223.
Opgehaald van Rijksmonumentenregister: <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/512223>

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (2022, mei 10).

IKAW (2008).
Opgehaald van Archeologie in Nederland: <https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=Archeologie%2Din%2DNederland#>

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (2022).

Kaart van buitenplaatsen.

Stichting In Arcadië. (2009).

Landfort - beheerplan 2009 - 2015. Amersfoort.

Weerts, H., & Busschers, F. (2003).

Beschrijving lithostratigrafische eenheid - Formatie van Echteld.
Utrecht: Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TNO.

